

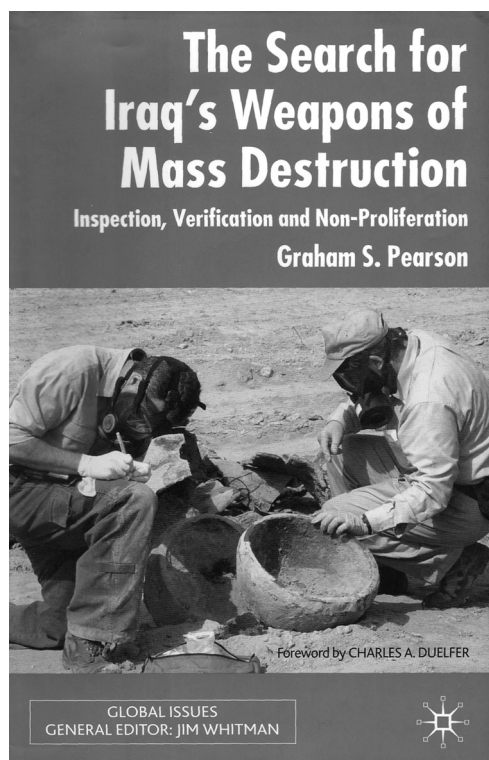
Graham S. Pearson

The Search for Iraq's Weapons of Mass Destruction

Inspection, Verification and Non-Proliferation

338 str., 4 slike, 51 tablica, 352 literaturna citata i 3 dodatka. Format: 24 × 17 cm, tvrdi uvez; Izdavač: Palgrave Macmillan, New York 2005. ISBN-1-4039-4257-9. Cijena: ???

Knjiga sadrži 12 poglavlja: Introduction (8 str.), The United Nations Secretary General Investigations in Iran and Iraq (16 str.), The Decade of UNSCOM (44 str.), An Analysis of UNSCOM (26 str.), The Amorim Panel and the Creation of UNMOVIC (12 str.), The Years of UNMOVIC (49 str.), The Developments Leading to War in March 2003 and the Iraq Survey Group (ISG) (37 str.), Iraq's Chemical and Biological Programmes (29 str.), The Absence of WMD Stockpiles in Iraq (12 str.), Inspection, Verification and Non-Proliferation: Lessons Learned (19 str.), Future Roles for UNMOVIC and its Expertise (16 str.), Prospects for the Future (11 str.)

U uvodnom dijelu autor napominje da mu je ideja da napiše ovu knjigu proizašla iz želje da na osnovi iskustava potrage za iračkim oružjima za masovno uništenje (OMU), postignuća raznih inspekcija i zaključaka koje je ponudio na osnovi tog iskustva pomognu međunarodnoj zajednici da potpuno zabrani ta oružja i uspostavi adekvatne mehanizme provjere pridržavanja dogovora.

Posljednjih 20 godina međunarodna zajednica bila je fokusirana na iračka oružja za masovno uništenje jer je Irak upotrijebio kemijsko oružje u iračko-iranskom ratu 1980–1988. u najvećim količinama od Prvog svjetskog rata. Iako postoje više publiciranih knjiga o Iraku i njegovim OMU, samo nekoliko njih pruža stručnu i cjelovitu prosudbu onoga što se stvarno desilo, na potpuno nepristran način.

Autor u poglavljima 2, 3 i 5–7 kronološkim redom navodi događaje tijekom 20 godišnje potrage za iračkim OMU i odluke Vi-

jeća sigurnosti (VS), izvješća UNSCOM-a (United Nations Special Commission on Iraq) i UNMOVIC-a (United Nations Monitoring Verification and Inspection Commission) ne ulazeći u političke i druge kontroverzije koje su se dogodile u tom razdoblju. Autor pruža detaljan, cjelovit i na osnovi krajnje mogućih dostupnih činjenica opis svih aktivnosti vezanih za sve četiri faze potrage za kemijskim i biološkim oružjima u Iraku. Sumira programe proizvodnje kemijskog i biološkog oružja i analizira razloge zašto uskladišteno kemijsko oružje nije pronađeno u Iraku. U zadnjim poglavljima temeljem činjenica sabranih u prethodnim poglavljima autor pristupa analizi događaja i iznosi poduke koje pruža iračko iskustvo za jačanje režima inspekcije, verifikacije i neširenja kemijskog i biološkog oružja.

Potruga za iračkim oružjem za masovna uništenja (OMU) trajala je 20 godina, a autor se fokusirao na istrage koje su poduzete u odnosu na kemijsko i biološko oružje. Provedene su četiri faze: prva faza, istrage koje su provodile male skupine ekspertnih timova na osnovi odluka generalnog tajnika UN (GT UN u razdoblju od 1983.–1988. godine); druga faza, inspekcije koje je proveo UNSCOM u razdoblju od 1991.–1998. godine; treća, inspekcije koje je proveo UNMOVIC u razdoblju od 27. studenog 2000. do 18. ožujka 2003. i četvrta, istrage koje je provela Iraq Survey Group (ISG) od lipnja 2003. godine do listopada 2004. godine.

O svim tim fazama govori se opširno u pojedinim poglavljima knjige. Autor razmatra djelotvornost različitih inspekcija, verifikacije i režima neširenja priznajući da su ti režimi bili nametnuti Iraku. O budućoj mogućoj ulozi UNMOVIC-a i njegovoj ekspertizi iznosi svoje mišljenje u 11. poglavlju. Predlaže više opcija angažiranja – od vraćanja u Irak zajedno sa The International Atomic Energy Agency (IAEA) i dovršenja posla ISG-a do savjetničke uloge VS-a u provedbi konvencija i rezolucija, koje se odnose na OMU.

Koja će od predloženih uloga biti prihvaćena ovisi o postizanju dogovora u VS-om, ali neovisno o tome autor smatra da sposobnosti općenito akumulirane u UNMOVIC-u trebaju biti zadržane u promociji međunarodnog mira i sigurnosti.

U poglavlju 12. govori se o pretpostavkama uspješne borbe protiv širenja OMU. Autor navodi nekoliko poticajnih koraka koji su poduzeti 1990.-ih u postizanju tog cilja (nestanak hladnog rata, bolja suradnja Europe i Rusije, zaključak sastanka VS-a sa šefovima vlada i država održan 1992. godine: da su članice VS-a odgovorne za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tu svrhu imaju obvezu kontrole naoružanja i razoružanja, sprječavanje širenja OMU i ratifikaciju i implementaciju svih međunarodnih i regionalnih ugovora kontrole naoružanja, stupanje na snagu Konvencije o kemijskom oružju (Chemical Weapons Convention, CWC-a) 1997; zaključak 3. pregledne konferencije o Konvenciji o biološkom i toksinskom oružju (Biological and Toxin Weapons Convention, BTWC-u iz 2001. godine) o donošenju-usvajanju verifikacijskih mjera i ugradnji u režim Konvencije.

Pregledne konferencije BTWC-a nastavljaju radom nakon 2001. samo u okviru godišnjih sastanaka i razmatraju specifične teme koje se odnose samo na nacionalnu implementaciju Konvencije. Organizacija za zabranu kemijskog oružja (Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW) održala je Prvu preglednu konferenciju u travnju 2003. i usvojila dva plana: akcijski za poticanje univerzalnosti i akcijski plan za postizanje potpunih i djelotvornih nacionalnih mjera u provedbi Konvencije. Propustila je razmotriti problem "nesmrtonosnih agenasa" i sredstava za sprječavanje nereda iako je to bilo postavljeno kao bitno pitanje koje može najvjerojatnije ugroziti dugotrajnu budućnost CWC-a. Opasnost izrasta iz potencijalne erozije kriterija opće namjene u CWC-a koja osigurava da su sva kemijska oružja prošla, sadašnja i buduća potpuno zabranjena.

U zaključku knjige autor navodi dvije ključne lekcije koje proizlaze iz iskustva koje se odnosi na uništavanje – potragu OMU u Ira-

ku. Prvo, moguće je da jedna agresorska država koja teži upotrebi kemijskog i biološkog oružja odluči da razvija mobilizacijsku sposobnost za njihovu proizvodnju temeljenu i ugrađenu u tehnologiju dvojne namjene i opreme. Ona prilagođavanjem takvog mobilizacijskog pristupa kada će oružje biti proizvedeno i upotrijebljeno, izbjegava potrebu da ga skladišti i stabilizira, a i da odabere daleko širi spektar kemijskih i bioloških materijala za njihovu proizvodnju, koji nisu standardizirani kao prekursori za kemijsko ili biološko oružje. Ta lekcija ima važne posljedice za bilo koji budući inspekcijski režim u kojem svaki pojedinac angažiran u takvim inspekcijama mora biti uvježban u otkrivanju takvih potencijalnih kemikalija i/ili bioloških materijala po vrsti i količini koje nisu u skladu s miroljubivim dopuštenim svrhama. Podcrtava važnost nacionalnih implementacijskih mjera, a posebno implementacije kriterija opće namjene u zakonodavstvu svake države i na taj način osiguranje da svi kemijski i biološki materijali koji bi se mogli zloupotrijebiti budu potpuno zabranjeni sada i ubuduće.

Druga lekcija proistječe iz UNSCOM-ova i UNMOVIC-ova režima stalnog nadzora i verifikacije u Iraku, koji je bio učinkovit u osiguranju da Irak nije obnovio proizvodnju zabranjenih oružja nakon Zaljevskog rata. Budući da je Irak uspješno eksploatirao nejedinstvo u VS-u, potrebno je ubuduće više pažnje pokloniti putovima revitalizacije vjerodostojnosti VS-a, tako da ono djeluje ujednačeno kako bi postiglo viziju sigurnog – bezopasnog i mnogo mirnijeg svijeta, kako je to zaključeno na sastanku predsjednika i vlada, organiziranom 1992. godine. U tom smislu razmatra mogućnost proširenja G-8 na G-9 (uključenje Kine), jer se na takvim sastancima donose značajne inicijative – odluke o globalnim problemima pa i u borbi protiv širenja OMU. Autor smatra da postoji realna mogućnost da se na Bliskom istoku postavi zona slobodna od OMU. Irak je izjavio u srpnju 2004. da je spreman odrediti se OMU i priključiti se konvencijama: Sporazumu o neširenju nuklearnog oružja (Nuclear Nonproliferation Treaty, NPT), BTWC i CWC. Libija je odbacila svoj program OMU. To bi moglo potaknuti druge države na Srednjem istoku koje nisu države stranke BTWC-a – Izrael – ili koje nisu još ratificirale BTWC – Egipat, Sirija i Ujedinjeni Arapski Emirati i one koje nisu države stranke CWC-a – Egipat, Libanon, i Sirija, ili one koje ju još nisu ratificirale – Izrael – da to učine. Uspjeh u uključivanju Srednjeg istoka u zonu bez OMU može pozitivno utjecati na postizanje sličnog napretka i u drugim regijama, npr. takvima kao što je Azija. Daljnju pažnju trebalo bih pokloniti jačanju BTWC-a kroz zakonski vezan instrument (legally binding instrument) i bez odlaganja vratiti se za pregovarački stol BTWC-a i vjerodostojnom verifikacijskom režimu uz aktivno sudjelovanje biotehnoške industrije. Razmatranje problema vezanih za BTWC, nakon što su SAD odbile prihvatiti nacrt verifikacijskog režima 2001. godine, treba uključiti alternativne pristupe koji vode do postizanja dogovora. Treba uzeti u obzir da postoji nekoliko drugih međunarodnih sporazuma kojih SAD nisu članice, kao što je Međunarodni kazneni sud, Konvencija o biološkoj

raznolikosti, Konvencije o zabrani i uporabi, skladištenju i prijenosu protupješačkih mina i njihovu uništenju. Očito je da SAD vidi ove međunarodne instrumente različito od ostatka svijeta, ali to ne sprječava ostatak svijeta da radi zajedno na stvaranju svijeta boljeg za sve nas.

U razmatranju buduće opasnosti od kemijskog i biološkog oružja ključno je realistično pristupiti opasnosti od takvog oružja i djelovati u skladu s time. Prevencija – potpuna zabrana oba oružja sa učinkovitim režimima verifikacije treba biti cilj svih država u svijetu. Ipak postoji realna opasnost da bi kriterij opće namjene ugrađen u BTWC i CWC, koji osigurava da su zabrane istinski sveobuhvatne i da sadržavaju sve agense, postojeće i buduće, mogao bit potkopan kroz tekući interes u programima neotrovnih ili manje otrovnih agensa (autor ne navodi o kojim se programima radi). Ne postoji drugi problem koji ima tako velik potencijal za ugrožavanje dugovječnosti CWC-a i BTWC-a.

Treba napomenuti da u Dodacima ove knjige *in extenso* objavljene su tri glavne rezolucije VS-a UN-a od 1991. do 2002. godine (687, 1284 i 1441) koje se odnose na probleme Iračkih oružja za masovno uništavanje i djelovanja UNSCOM-a i UNMOVIC-a.

Knjigu preporučujem svima koji se žele temeljitije upoznati sa programima razvoja oružja za masovno uništenje (OMU) u Iraku, aktivnostima koje je poduzela međunarodna zajednica za uništavanje tih oružja i sprječavanje ponovnog oživljavanja takvih programa nakon Zaljevskog rata 1991. uspostavljanjem misija VS: UNSCOM, UNMOVIC i ISG (postavljene od strane SAD-a i Velike Britanije). Postignuća i iskustva iz ovih misija od neprocjenjive su vrijednosti za jačanje međunarodnih konvencija o OMU i predstavljaju značajan doprinos jačanju međunarodnog povjerenja i sigurnosti u svijetu.

Graham S. Pearson, autor knjige, gostujući je profesor Međunarodne sigurnosti u Odjelu za mirovne studije Sveučilišta Bradford (Velika Britanija). Radi na jačanju Konvencije o biološkom i toksinskom oružju (BTWC) i Konvencije o zabrani kemijskog oružja (CWC). Bio je voditelj radne skupine IUPAC-a koja je izradila pregled "Critical evaluation of proven chemical weapons destruction technologies *Pure Appl. Chem.* 74: No 2. (2002.) p. 187". On je bivši generalni direktor Chemical and Biological Defense Establishment, Porton Down. Posebno je aktivan u području neširenja kemijskog i biološkog oružja. Autor je mnogih radova iz područja kojima se bavi. Napisao je knjigu *The UNSCOM Saga Chemical and Biological Weapons Non proliferation* (1999.)

Ivan Jukić